

ОЦІНЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ЗНЗ: ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В статті проаналізовано становлення процесу оцінювання, визначено показники оцінювання педагогічної діяльності вчителя в Україні; розроблено орієнтовний план вивчення системи роботи вчителя.

Ключові слова: оцінювання, педагогічна діяльність, оцінювання педагогічної діяльності, загальноосвітній навчальний заклад

В статье проанализировано становление процесса оценивания, определены показатели оценки педагогической деятельности учителя в Украине; разработан ориентировочный план изучения системы работы учителя.

Ключевые слова: оценка, педагогическая деятельность, оценивание педагогической деятельности, общеобразовательное учебное заведение

The article analyzes the emergence of the process of assessment, determined for the evaluation of teacher teaching in Ukraine developed a tentative plan for the study of the work of teachers.

Keywords: assessment, teaching activities, evaluation of educational activities, educational institution

Актуальність дослідження. Однією з важливих закономірностей сучасної епохи, що характеризується світовими глобалізаційними процесами, є зростання ролі освіти як основи прогресу суспільства. У зв'язку з цим перед сучасним загальноосвітнім навчальним закладом постає завдання розроблення та впровадження у систему управління новітніх технологій, комплексних критеріїв визначення якості освітнього процесу, процедури оцінювання досягнень закладу освіти та педагогічної діяльності вчителів. Оцінювання результативності фахової діяльності педагога передбачено Типовим положенням про атестацію педагогічних працівників України, проте процес ускладнено тим, що він є надзвичайно багатограним. Аналіз засвідчив, що до цього часу не створено науково обґрунтованої, загально визначеної професіограми діяльності вчителя, в межах якої можна було б визначити досить чіткі й однозначні критерії оцінювання, розробити методику його здійснення.

Відсутність науково обґрунтованих чітких показників та критеріїв оцінювання породжує формалізм, необ'єктивність в оцінюванні педагогічної діяльності вчителів у ЗНЗ, що веде до недостатнього рівня їхнього професіоналізму, і в кінцевому результаті негативно впливає на якість освіти. З урахуванням цього виникає необхідність дослідження проблеми оцінювання педагогічної діяльності вчителя в ЗНЗ.

Педагогічна діяльність вчителя безпосередньо регламентується нормативно-правовими документами в галузі освіти. У науково-педагогічних джерелах існує безліч параметрів оцінювання результативності педагогічної діяльності, що піддаються кількісному визначенню, вимірюванню та порівняльному аналізу на засадах кваліметричного підходу. Розробленням кваліметричного стандарту діяльності педагогічного колективу і педагога зокрема займалися В. Беспалько, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова. Оцінюванню організації методичної роботи в ЗНЗ

приділяли значну увагу Є. Березняк, Л.Даниленко, В. Стіос. Систему параметрів визначення ефективності навчально-виховного процесу залежно від діяльності вчителя розроблено академіком Ю. Бабанським. До експертної оцінки діяльності ЗНЗ загалом, а також оцінювання педагогічної та методичної діяльності педагога зверталися Н. Акінфієва, О. Ануфрієва, С. Архангельський, Б. Гершунський, Ю. Гільбух, В. Михеєв, В. Черепанов та ін. Однак проблема оцінювання теоретичної та практичної підготовки вчителів є актуальною і в нинішніх умовах розвитку освіти.

Мета статті полягає у визначенні змісту та показників оцінювання педагогічної діяльності вчителя в ЗНЗ, розробленні орієнтовного плану вивчення системи роботи педагога.

Вивчення історичного аспекту проблеми засвідчило, що професія вчителя є однією з найдавніших. Саме завдяки спеціально організованій педагогічній діяльності оволодівають усіма іншими професіями. Необхідність передавання суспільного досвіду новим поколінням, підготовка їх до життя і праці зумовила виокремлення навчання і виховання в самостійну функцію. Нами встановлено, що перші школи виникли в країнах Давнього Сходу у період формування рабовласницького суспільства. Вчителями були переважно жерці, які становили привілейовану касту. Знання вони передавали від батьків до дітей, але існували й школи для жерців при храмах і у великих містах. Соціальний статус учителя був надзвичайно високим, його діяльність високо цінувалася.

Уперше поняття «школа» застосували в середині I тис. до н.е. у Давній Греції, де вчителями були вільні громадяни, яких називали граматистами, педономами та дидаскалами. У цей час виникло і поняття «педагог», але з іншим значенням, ніж тепер: педагогами називали рабів, які виводили дітей рабовласників до школи [5, с.28-29].

У Середньовіччі вчителями були, як правило, духовні особи (священники, монахи). Поведінка, статус, методи роботи, обов'язки вчителя диктувалися релігійними канонами. Особливі вимоги ставили до вчителя у системі єзуїтського виховання (абсолютна субординація вчителів за церковними званнями, чернечий спосіб життя, сувора дисципліна і висока вимогливість до себе та учнів).

У процесі формування перших буржуазних держав з'явився досвід спеціальної педагогічної освіти. У законодавчих актах держава вже чітко формулювала свої вимоги до вчителів. Вони ставали штатними працівниками у численних школах і училищах різних типів.

На початку 70-х років XX століття у країнах Європи посилився інтерес до проблем ефективності освіти і до нових моделей управління. Значна увага зосереджувалася на оцінюванні педагогічної діяльності вчителя із врахуванням рівня навчальних досягнень учнів без належного врахування об'єктивних та суб'єктивних факторів існування освітнього середовища. Починаючи з 80-х років в Україні до ефективної діяльності навчальних закладів зараховують такі показники, як зовнішнє середовище, характеристика персоналу, цілі та імідж школи, шкільний мікроклімат тощо. Значно унормувався процес оцінювання ЗНЗ та педагогічної діяльності вчителя зокрема із введенням на державному рівні Типового положення про атестацію педагогічних працівників (1993), Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів (2001), Орієнтовних критеріїв оцінювання діяльності ЗНЗ (2005). Сучасні науковці по-

різному трактують таке поняття, як ефективність освітньої діяльності навчальних закладів. На разі чіткі критерії та показники оцінювання освітньої діяльності навчальних закладів на законодавчому рівні не уніфіковані.

Обґрунтування критеріїв та показників ефективності навчально-виховного процесу ускладнюється специфікою педагогічної діяльності та особливостями теорії. Не все в педагогічній діяльності може бути оцінено з позицій загальнозначущих положень. Знання про людину, на які спирається сучасна педагогічна наука, ніколи не можуть бути кінцевими та абсолютними. Вчитель як професіонал не може покластися лише на здоровий глузд та інтуїцію, він має керувати навчально-виховним процесом, а не творити його стихійно. Водночас наука не відповідає на всі питання, які виникають у роботі педагога, а наукове обґрунтування критеріїв оцінювання його професійної діяльності обмежене рівнем розвитку фахових дисциплін.

У наш час особливий інтерес до розв'язання проблеми педагогічної діяльності викликає досвід передових країн світу, в яких посада вчителя визначається високим рівнем компетентності. Так, у Японії за результатами опитування, директори і вчителі початкових класів займають відповідно 9-те і 18-те місця у списку основних 82-х професій. Престиж директора школи оцінюється вище завідувачів відділів корпорацій, бухгалтерів великих державних структур і письменників. Природно, що відносно високий рівень матеріального забезпечення вчителів у поєднанні з традиційно поважним ставленням до них у сім'ї учня сприяють формуванню високого соціального престижу педагогічної професії, робить її привабливою для молоді як у соціально-економічному, так і в професійному аспектах.

Водночас у всьому світі передбачаються дії щодо підвищення вимог до якості діяльності вчителів. Так, у США, наприклад, розгорнута ціла кампанія «Проти нудних методів навчання», створено систему екзаменів і тестів для вчителів, звертається увага на диференціацію в оплаті залежно від розвитку їхньої майстерності. Останньому приділяється особлива увага. На думку американського вченого Д. Дорнема, без диференціації в оплаті педагогів залежно від рівня їхньої майстерності країна не зрушить з місця у реформі в системі освіти [3, с.48]. Питання оцінювання педагогічної діяльності вчителя і його зв'язку з диференціацією заробітної платні має давню історію і неодноразово ставилось у Великій Британії, Німеччині, Канаді, США та інших країнах. Зазначене питання широко обговорюється на міжнародних конференціях, проводяться дискусії, на яких робляться спроби виробити нові критерії оцінки діяльності навчальних закладів загалом та «осучаснити» традиційні підходи до оцінювання діяльності педагогів [1, с. 17].

Незважаючи на активні пошуки варіантів оцінювання ефективності результатів педагогічної діяльності, до цього часу це питання не знайшло такого розв'язання, яке б влаштовувало не лише адміністраторів, але й педагогів. У загальному плані проблема підвищення якості праці педагогічних працівників є постійною та універсальною в усіх країнах, тому що завжди існує суперечність між вимогами держави і суспільства до школи та її реальними можливостями виконання цих вимог. Проблема якості педагогічної праці визнається на всіх рівнях управління освітою. Ця проблема містить у собі принаймні три аспекти: якість підготовки майбутніх педагогів; правила і методика відбору вчителів на роботу як

умова якості їхньої професійної діяльності; оцінка педагогічної діяльності (атестація) в навчальному закладі або в незалежному від нього «центрі якості» чи асоціації спеціалістів у сфері освіти.

Як стверджує у своєму дослідженні Т. Казаріцька, оцінювання педагогічної діяльності вчителя виконує дві функції:

- *орієнтувальну*, яка полягає в можливості визначати напрями і способи подальшої діяльності;
- *стимулювальну*, що виявляється в спонуканні людини до діяльності в певному напрямку [2, с.16].

Останнім часом поле педагогічного оцінювання суттєво розширюється, воно стає все більш поліфункціональним, охоплює поріз зазначеними такі функції, як: аналітичну, контролювальну, корекційну, інформаційну, мотиваційну.

Сфера застосування оцінювання педагогічної діяльності вчителя досить широка, вона використовується для розв'язання таких питань, як:

- підбір і розстановка нових працівників;
- кар'єрне зростання;
- раціоналізація засобів і методів роботи, управлінських процедур;
- удосконалення організації праці;
- побудова ефективної системи мотивації трудової діяльності;
- оновлення структури управління школою;
- оцінювання ефективності навчання працівників;
- модернізація планів і програм підвищення кваліфікації.

Оцінювання педагогічної діяльності вчителя доцільно здійснювати за такими показниками:

- розвиток навичок навчально-пошукової роботи;
- використання довідкової, енциклопедичної літератури, науково-інформаційних джерел;
- створення програми діяльності, визначення цілей, завдань науково-методичної роботи;
- запровадження інноваційних підходів до практичної індивідуальної діяльності;
- формування інноваційних підходів до практичної колективної діяльності;
- робота над обраною науково-методичною темою;
- аналіз одержаних результатів;
- підвищення кваліфікації педагогічних працівників ;
- атестація педагогічних працівників тощо.

У процесі оцінювання педагогічної діяльності вчителя за основу беруться критерії та показники Типового положення про атестацію педагогічних працівників України [4]. Атестація педагогічних працівників спрямована на всебічне комплексне оцінювання їх педагогічної діяльності, за якою визначаються відповідність педагогічного працівника займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання. Метою атестації є стимулювання цілеспрямованого безперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, росту їх професійної майстерності, розвитку творчої ініціативи, підвищення престижу й авторитету, забезпечення ефективності навчально-виховного процесу.

Вивчення системи роботи вчителя (СРВ) є однією з форм оцінювання педагогічної діяльності вчителя, яка забезпечує фронтальну перевірку його діяльності. СРВ будується відповідно до багатьох нормативних документів, серед яких є Лист МОН України «Щодо атестації педагогічних працівників» (2010), та Лист МОН України «Щодо поширення присвоєних у відповідності із встановленою внаслідок атестації категорії та педагогічного звання» (2011). Оскільки це велика за обсягом і значенням ділянка роботи, тому протягом року планують вивчати систему діяльності лише тих учителів, які готуються до атестації.

Таблиця 1 - Орієнтовний план вивчення системи роботи вчителя

№ з/п	Зміст роботи	Форми і методи вивчення	Кількість годин	Дата	Клас	Хто вивчає
1	Аналіз об'єктивних даних про вчителя	Робота з документами				ЗДНВР
2	Вивчення навчально-матеріальної бази для викладання предмета	Спостереження та аналіз				ЗДНВР
3	Відвідування та аналіз системи уроків	Спостереження та аналіз				ЗДНВР
4	Епізодичне відвідування уроків у класах різних вікових категорій	Спостереження та аналіз				Керівники МО
5	Проведення контрольних зрізів знань	Тестування, усне опитування				ЗДНВР, керівники МО
6	Перелік тем бесід з учителем	Бесіда				ЗДНВР
7	Відвідування позакласних заходів з начального предмета	Спостереження та аналіз				Керівники МО
8	Відвідування заходів з виховної роботи	Спостереження та аналіз				ЗДНВР
9	Відвідування заходів, спрямованих на роботу з батьками	Спостереження та аналіз				Директор
10	Перевірка навчальної документації	Бесіда, аналіз, узагальнення				Директор, ЗДНВР
11	Аналіз та узагальнення матеріалів за наслідками вивчення системи роботи вчителя	Доповідна записка, проект наказу чи рішення педагогічної ради				ЗДНВР

Без вивчення системи роботи вчителя неможливо об'єктивно оцінити його педагогічну діяльність; у разі потреби допомогти вдосконалити систему роботи; провести атестацію; вивчити перспективний педагогічний досвід. Результати СРВ узагальнюються на засіданні методичного об'єднання, науково-методичній раді (районній чи шкільній), засіданні педагогічної ради, підсумки оцінювання оформлюються наказом. Готуючись до СРВ, керівники знайомляться з навчальною програмою з предмета, який викладає вчитель, іншими нормативними документами, що стосуються навчально-виховної діяльності вчителя; складає план та визначає основну мету вивчення; формує групу педагогів, яких залучає до вивчення СРВ. Пропонуємо орієнтовний план вивчення СРВ у таблиці 1.

Висновки. Таким чином, оцінювання педагогічної діяльності вчителя ЗНЗ в історичному вимірі займає пріоритетне місце в системі освіти. Як засвідчує досвід, у практиці ЗНЗ не існує чітких критеріїв оцінювання педагогічної діяльності вчителя, тому досить часто адміністрація, інспекторські служби вдаються до оцінювання педагога відповідно до результатів навчальних досягнень учнів. Процес оцінювання педагогічної діяльності вчителя в ЗНЗ розпочав унормовуватися на державному рівні у 90-х роках минулого століття, який триває донині. Цей процес полягає у зборі, систематизації та узагальненні об'єктивної інформації про об'єкт, що досліджується. Джерелами такої інформації є матеріали спеціальних перевірок, статистичні дані, звіти тощо. Водночас варто зазначити, що адаптація критеріїв та показників оцінювання відбувається на рівні ЗНЗ із врахуванням специфіки його діяльності. Враховуючи це, пропонуємо показники оцінювання педагогічної діяльності вчителя та орієнтовний план вивчення системи роботи педагога.

У подальшому дослідження мають бути розширені та поглиблені щодо застосування сучасних методів, розроблення критеріїв оцінювання діяльності педагога на державному і локальному рівнях із врахуванням особливостей організації навчально-виховного процесу, самооцінювання діяльності вчителя.

Література

1. Бабінець С. До питання моніторингу як засобу прогнозування педагогічної діяльності / С. Бабінець // Освіта і управління : Науково-практичний журнал. – 2003. – Том 6, № 3.
2. Казаріцька Т. Компетентність вчителя: інструментарій оцінки та самооцінки / Т. Казаріцька // Директор школи. – 2004. – № 6.
3. Кононенко О.Є. Атестація педагогічних працівників: нормативи, методичні рекомендації, документи / О.Є. Кононенко. – Харків: Основа, 2008.
4. Типове положення про атестацію педагогічних працівників. Наказ МОН України від 09.10.2010 № 930 // Практика управління закладом освіти : Щомісячний спеціалізований журнал. – 2011. – № 1.
5. Стадник В.В. Менеджмент: посібник / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К.: Академвидав, 2003. – 464 с. – (Альма-матер).

УДК 378.1

Парфенюк Т.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, аспірантка

СТРАТЕГІЧНИЙ АЛЬЯНС ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ РИНКОВО-ОРІЄНТОВАНИХ РЕФОРМ ОСВІТИ В АВСТРАЛІЇ

Розглядаються теоретичний і практичний аспекти технології стратегічного альянсу як форма реалізації ринково-орієнтованих реформ освіти в Австралії.

Ключові слова: реформа освіти, ринково-орієнтована реформа освіти, теорія і практика реалізації реформ освіти, форми реформування освіти, "стратегічний альянс"

Рассматриваются теоретический и практический аспекты технологии стратегического альянса как формы реализации рыночно-ориентированных реформ образования в Австралии.

Ключевые слова: реформа образования, рыночно-ориентированная реформа образования, теория и практика реализации реформ образования, формы реформирования образования, "стратегический альянс"